

बोधिरुक्खो अहं ताता ।

तथागत बुद्धाने जगाला मानवी स्वातंत्र्य, चातुर्वर्ण्य, जातिभेद व स्त्री-पुरुष असमानतेचे खंडन केले पाहिजे अशी शिकवण दिली आहे. समता, बुद्धिनिष्ठता, बंधुता, न्याय इत्यादी तत्त्वांचे प्रतिपादन करणाऱ्या सिद्धार्थ गौतमास ज्या वृक्षाखाली बुद्धत्व प्राप्त झाले अशा बोधगया येथील बोधिवृक्ष आपल्या जीवनाचे कथन सांगत असल्याचा भाग प्रस्तुत पाठात आलेला आहे. इतर वृक्ष गोड फळे देतात पण बोधिवृक्ष ज्ञानरूपी अमृतफळ देतो. ह्याच बोधिवृक्षाखाली ध्यानस्थ बसलेल्या सिद्धार्थ गौतमाला वृक्षदेवता समजून बरोबर आणलेली खीर देणाऱ्या सुजाताचा येथे उल्लेख आहे. श्रीलंका, चीन, जपान, ब्रह्मदेश, थायलंड इत्यादी राष्ट्रांतून बौद्धधम्माला मानणारे बोधिवृक्षाचे दर्शन घेण्यासाठी येतात.

किं पुच्छथ तुम्हे ? को त्वं' ति ? तेन हि सुणाथ, आवुसो, भासिस्सामि । अहं बोधिरुक्खो । किं वदथ ? 'को पनायं बोधिरुक्खो' ति ?

अहं सो बोधिरुक्खो यस्स हेट्ठा गोतमेन संबोधि अधिगता । अत एव अहं बोधिरुक्खो ति जनेहि विदितो । अम्बरुक्खो अम्बफलानि देति, जम्बुरुक्खो जम्बुफलानि देति, जम्बीरुक्खो जम्बीरफलानि देति, अहं पन बोधिफलं दम्मि । जम्बुफलतो पि, अम्बफलतो पि बोधिफलं सादुतरं, बोधिफला महन्तं । सचे सिद्धत्थो गोतमस्स बोधि न अभविस्स सब्बे

जना चक्खुमन्ता पि अन्धा अभविस्संसु । मंसचक्खुतो पि जाणचक्खुसेय्यो ।

केचि जना मं पुच्छन्ति 'कीव महल्लको तुवं ति ? 'सप्पुरिसा, अहं' ति महल्लको पाचिने अड्डतेय्य वस्ससह-स्सायुको । मम जातक्खेतं नाम गयानगर यं बुद्धगयेति वोहरन्ति । मम खन्धा वित्थटा, साखा दीघा, पण्णानि बहलानि । मम सन्दच्छायायं लब्धो धम्मतत्तेहि सीतभावो । सिद्धत्थो गोतमेन मम छायायं येव निसीदित्वा सन्तं पदं अधिगतं । इदानी, पि सुट्ठु सरामि तं दिवसं यदा सिद्धत्थो गोतमो बोधिसत्तो जाणत्थाय । मम हेट्ठा चिरतरं निसिन्नो । सो हि सायण्ह - समयो पुप्फानं वण्टतो मुञ्चनकालो । तस्मिं येव समये सुजाता नाम कोचि दारिका तत्थ आगता । मम हेट्ठा निसिन्नं गोतम दिस्वा 'रुक्खदेवता येव मनुस्सावण्णेन - ठिता ति सज्जाय ताय आनितो पायासो गोतमस्स दिन्नो । भन्ते सो पायासो गोतमेन । भो आवुसो, मया नाम बहूनि अच्छारियानि दिट्ठानि । यस्मा अहं बोधिरुक्खो तस्मा दानि पि बहवो पुज्जकामा पच्चहं मं वदन्ति पदक्खिणं च करोन्ति । लंकारट्ठतो, मरम्मरट्ठतो पि चीनरट्ठोपि अज्जेहि पि रट्ठेहि धम्मिका आगच्छान्ति मं वन्दितुं । केचि पन जना न आगन्तुं सक्कोन्ति । तेसं दस्सनाय अहं येव तत्थ तत्थ गच्छामि । तुम्हे सब्बे पि जानाथ पियदस्स असोकं धम्मराजानं । तस्स धीताय सङ्गमित्ताय मम एका साखा सीहलदीपं नीता, अनुराधापुरे च रोपिता । एवं लब्धा मया पतिट्ठा लंकादीपमिह

बोधिरुक्खो अहं ताता, अमतोचमंतददो ।

जाणरूपेण जीवामि, फालिफुल्लो च सब्बदा ॥

(स्वयंरचित)

बोधिरुक्ख (पुं.) - बोधिवृक्ष
हेट्ठा (अ.) - खाली
जम्बु (पुं.) - जांभुळ
चक्खुमन्त (पुं.) - डोळे असणारा, पाहू शकणारा
मंसचक्खु (नपुं.) - चर्मचक्षू
जातक्खेत्त (नपुं.) - जन्मनगरी, जन्मक्षेत्र
वन्दितुं (अ) - वंदन करण्यासाठी
मरम्म (वि.ना.) - ब्रह्मदेश
पतिट्ठा (स्त्री.) - आधार, पाया
अमतन्दद (पुं.) - ज्ञानामृत देणारा
बहल (वि.) - दाट, विपुल
सन्द (वि.) - घनदाट, निबिड
सीतभाव (पुं.) - गारवा
आणत्थाय - ज्ञान व्हावे म्हणून
वण्ट (पुं.) - देठ
पायास (पुं.) - आटवलेल्या दुधाची एक विशिष्ट खीर

खन्ध (पुं.) - मोठी फांदी
साखा (स्त्री.) - लहान फांदी
पुञ्जकाम (पुं.) - पुण्याची कामना करणारा
पदक्खिणा (स्त्री.) - प्रदक्षिणा, फेरी, वर्तुळाकार फेरी, भ्रमण
आणचक्खु (नपुं.) - ज्ञान हाच डोळा
लंका (स्त्री.) - सीलोन, श्रीलंका
धीता (स्त्री.) - कन्या
रोपिता (वि.स्त्री.) - रोवली
अमत (वि.) - अमृत
फालि (स्त्री.) - पर्णादि संभार
वित्थ (वि.) - पसरलेला
तत्त (वि.) - पोळलेला, भाजलेला
सुट्ट (क्रि.वि.) - चांगल्या प्रकारे
चिरतरं (क्रि.वि.) - बराच वेळ
सज्जा (स्त्री.) - समजूत

अभ्यास

१. खालील प्रश्नांची मराठीमध्ये उत्तरे लिहा.

- (१) सिद्धार्थ गौतमाने बुद्धत्व कोणत्या वृक्षाखाली प्राप्त केले ?
- (२) बोधिवृक्ष कुठे आहे ?
- (३) बोधिवृक्ष किती प्राचीन आहे ?

२. खालील प्रश्नांची पालिमध्ये उत्तरे लिहा.

- (१) को पन बोधिरुक्खो ?
- (२) बोधिरुक्खो किं फल देति ?
- (३) बोधिरुक्खो किव महल्लको ?
- (४) गोतमस्स पायास को दिन्नो ?
- (५) बोधिरुक्खं वन्दितुं केन केन रट्ठस्स जना भारतो आगच्छति ?
- (६) बोधिरुक्खस्स एको साखा सिहलद्विपे को निला ?

टिपणे

- बोधिगया येथील बोधिवृक्षाचे ऐतिहासिक, सांस्कृतिक, भौगोलिक तसेच पर्यावरणाचे महत्त्व स्पष्ट करा.
- निसर्गाच्या सानिध्यात सत्याचा शोध घेणे.

